

Péter Gárdos
Ochtendkoorts

2016
Uitgeverij XL
Zoetermeer

Hoofdstuk 1

Het was een wisselvallige zomerdag toen mijn vader Zweden binnenvoer.

De oorlog was net drie weken voorbij.

Er waaide een stormachtige noordenwind over de Oostzee en het schip dat op weg was naar Stockholm werd heen en weer gesmeten door metershoge golven. Mijn vader had een plek op het onderste middendek, waar de mensen op strozakken lagen en zich krampachtig aan de rand van hun ligplaats vastklampten om het verschrikkelijke deinen te weerstaan.

Nog geen uur na vertrek kreeg mijn vader het plotse-ling benauwd. Eerst hoestte hij bloederig schuim op en ging hij op zijn zij liggen, maar daarna begon hij zo luid te rochelen dat zijn doodsstrijd haast het geluid van de brekende golven tegen de scheepswand overstemde. Omdat hij als een ernstig geval werd beschouwd, was hij al bij voorbaat in de eerste rij vlak bij de klappen-geuren gelegd. Zijn lichaam, licht als een veertje, werd nu door twee matrozen naar de naburige kajuit gedragen.

De scheepsarts aarzelde niet. Er was geen tijd voor pijnstillers. Hij stak een flinke naald tussen twee ribben in mijn vaders borstkas. Het was een godswonder dat de naald op de juiste plek uitkwam. Terwijl de arts een halve liter vocht tussen de longvliezen vandaan

zoog, werd het zuigapparaat binnengebracht. De injectienaald werd vervangen door een kunststof buis, en met een pompje werd snel nog eens anderhalve liter vocht afgetapt.

Nu ging het beter met mijn vader.

Toen de kapitein op de hoogte werd gesteld van de succesvolle levensreddende actie, verleende hij de ernstig zieke man een grote gunst. Hij liet hem in een dikke deken gewikkeld op het bovendeck plaatsnemen. Gezwollen wolken verzamelden zich boven het graniet-grauwe water. De kapitein stond in een smetteloos uniform naast mijn vaders ligstoel.

‘Spreekt u Duits?’

Mijn vader knikte.

‘Gelukkigwenst met uw ontsnapping.’

Op een ander moment, in een andere tijd, had zich nu een betekenisvolle discussie kunnen ontfouwen. Maar mijn vader was niet in een toestand om als heren onder elkaar een gesprek te voeren, en daarom toonde hij alleen zijn goede wil.

‘Ik leef.’

De kapitein nam mijn vader eens goed in ogenschouw. De asgrouwe hoofdhuid spande zich om de schedel, de ogen werden uitvergroot door de dikke bril, in de mond gaapte een diep, zwart gat. Eigen tanden had mijn vader toen al helemaal niet meer. Wat er precies gebeurd was, weet ik niet. Misschien ging het zo, dat

drie forse beulen een tengere man aan gort sloegen. Misschien hing er alleen een kaal peertje aan het plafond. Misschien werd mijn vader, de gevangene met de ingevallen borstkas, door een van de halfnaakte bruten met een strijkijzer herhaaldelijk in zijn gezicht geslagen. Volgens de officiële en laconieke versie is het grootste deel van zijn gebit er in 1944 uit geslagen, toen hij in Boedapest in de gevangenis aan de Margit Körút zat.

Maar op dit moment was hij inderdaad in leven, hij haalde adem, al was het dan wat fluitend; zijn longen verwerkten vlijtig wat ze aan frisse, zilte zeelucht binnenkregen.

De kapitein keek door zijn verrekijker.

‘We leggen vijf minuten aan in Malmö.’

Uiteraard had mijn vader hier niets over te zeggen. Behalve hem werden er nog tweehonderdvierentwintig zieken in uitzonderlijk slechte toestand vanuit Lübeck naar Stockholm vervoerd. Sommigen van hen zouden alleen al dolgelukkig zijn als de kapitein hun garandeerde dat ze heelhuids hun reisdoel zouden bereiken. Voor deze paria’s was een oponthoud van een paar minuten in Malmö van geen betekenis. De kapitein praatte echter verder alsof hij aan een hogere instantie rapporteerde:

‘Ik kreeg instructies via de radio. Deze halte was niet in het reisplan opgenomen.’

De scheepshoorn toeterde. Achter het watergordijn verschenen de dokken van de haven bij Malmö. Er vlogen meeuwen boven mijn vaders hoofd. Het schip meerde af aan het uiterste puntje van de pier. Twee matrozen klommen omlaag naar het vasteland en renden over de pier naar de haven. Ze hadden een lege mand bij zich, van het soort waar in mijn vaders herinnering de was mee naar zolder werd gedragen door nors kijkende wasvrouwen.

Het begin van de pier was afgesloten met een slagboom, erachter stonden vrouwen met fietsen. Vijftig vrouwen ongeveer, een zwijgende, onbeweeglijke groep. Veel van hen droegen zwarte hoofddoeken, ze hielden hun handen om hun fietsstuur geklemd. In elkaar gedoken zwarte raven op een boomtak.

De matrozen bereikten de slagboom. Pas nu viel het mijn vader op dat er kleine pakketjes en mandjes aan de fietssturen hingen. De kapitein legde zijn hand op mijn vaders schouder.

‘Dit is een actie van een fanatieke rabbi. Hij had advertenties laten zetten in de ochtendbladen, waarin stond dat u allen met dit schip hierlangs zou komen. Hij heeft het zelfs voor elkaar gekregen dat we hier aanleggen.’

In een mum van tijd hadden de vrouwen de mand gevuld met hun pakjes. Een van hen, die wat achteraf stond, liet daarbij haar stuur los, waarop de fiets omviel.

Mijn vader hoorde het metalige geluid van de fiets die op de basaltstenen neersmakte, wat mij van zo'n afstand gewoonweg onmogelijk lijkt. Toch herhaalde hij deze scène vaak in zijn verhalen, en nooit liet hij het geluid van de vallende fiets weg.

Toen alles verzameld was, renden de matrozen weer net zo hard terug naar het schip. Dit beeld heeft zich vastgelegd in mijn vaders herinnering: een onwaarschijnlijk lege pier, rennende matrozen die een mand met zich meedragen, en ter afsluiting achter hen, in de verte, het eigenaardige, onbeweeglijke vrouwenleger met fietsen aan de hand.

Er zat gebak in de pakjes, gebakken door onbekende Zweedse vrouwen ter gelegenheid van het feit dat de paria's Zweden hadden bereikt. Mijn vader schoof het zachte, kruimige gebak heen en weer in zijn tandeloze mond. Hij proefde vanille en frambozen.

'Zweden heet u welkom.' Iets in die trant bromde de kapitein terwijl hij wegbeende; hij moest weer aan de slag, en het schip voer alweer bij de kust vandaan.

Mijn vader smulde van het gebak. Hoog aan de hemel vloog een dubbeldekker tussen de wolken door, en maakte twee ererondjes boven het schip. Mijn vader begon langzaam te voelen dat hij inderdaad leefde.

Op 7 juli 1945 lag hij al met een kussen in zijn rug een brief te schrijven op een zaal met zestien bedden in het ziekenhuis van het dorpje Lärbro in de provincie Gotland. Het zonlicht klaterde in gouden stromen door het raam naar binnen. Tussen de bedden schoten zusterjies heen en weer in krakend gesteven schorten met witte hoofdkapjes op en linnen rokken tot op de grond.

Mijn vader had een prachtig handschrift: slanke letters, elegante krullen, ragfijne marges tussen de woorden. Toen de brief af was vroeg hij om een envelop, hij plakte hem dicht en zette hem tegen de volle glazen waterkan op zijn nachtkastje. Twee uur later werd de brief door zuster Katrin opgehaald en samen met de brieven van andere zieken op de post gedaan.

Toen mocht hij nog maar heel af en toe even het ziekenhuisbed uit. Maar elf dagen na de hierboven beschreven gebeurtenis kreeg hij toestemming om op de gang van het Lärbrose ziekenhuis te zitten. Hij had een schriftje weten te bemachtigen en zat in de late namiddag een lijst namen over te schrijven. Die ochtend had hij namelijk een antwoord op zijn brief gekregen, en wel van het Zweedse Bureau voor Vluchtelingenregistratie. Het poststuk bevatte de namen en adressen van honderdzeventien vrouwen. Zo had mijn vader opeens de postadressen van honderdzeventien jonge vrouwen in zijn hand, vrouwen die in verschil-

lende ziekenhuisbarakken in Zweden verzorgd werden zodat ze zouden aansterken en genezen. Dat was al een paar dagen nadat hij het schokkende nieuws had gehoord.

Mijn vader deed zijn best om niet te bewegen nu hij daar tegen de binnenwand van het röntgenapparaat gekleefd stond. Hoofdarts Lindholm riep hem zijn instructies toe vanuit de andere kamer. De arts was een lange slungel van twee meter, en hij sprak op een grappige manier Hongaars. De lange klinkers klonken bijna allemaal hetzelfde, hij sprak ze allemaal uit alsof hij onder het praten ballonnen opblies. Hij stond al twaalf jaar aan het hoofd van het ziekenhuis in Lärbro, en dat hij een gebroken maar vindingrijk Hongaars sprak, had hij te danken aan Márta, zijn Hongaarse echtgenote, een verbijsterend kleine vrouw – mijn vader schatte haar niet veel langer dan een meter veertig –, die eveneens in het Lärbrose ziekenhuis werkte, als hoofdzuster.

‘Lucht inhouden! Niet spartelen!’

Een klik, gebrom... klaar was de röntgenfoto. Mijn vader mocht zijn schouders laten zakken. Lindholm stond al naast hem, en keek medelijdend, niet naar hem maar als het ware over zijn hoofd heen. Mijn vader

stond met zijn ingevallen borstkas half ontkleed te treuzelen naast het röntgenapparaat, alsof hij zich nooit meer wilde aankleden. Zijn brillenglazen, dik als jampotjes, waren licht beslagen.

‘Wat is uw beroep, Miklós?’

‘Ik was journalist. En dichter.’

‘Ah! Ingenieur van de ziel. Mooi.’

Mijn vader wiebelde van de ene voet op de andere. Hij had het koud.

‘Kleed u aan, wat staat u daar maar?’

Mijn vader slofte naar een hoek van de ruimte en trok zijn pyjamajasje aan.

‘Is het erg?’

Ook nu keek Lindholm hem niet aan. Hij ging op weg naar zijn kamer en gebaarde naar mijn vader dat hij hem moest volgen, waarbij hij terloops voor zich uit bromde: ‘Erg, ja.’

De kamer van de dokter keek uit op de tuin. Op zulke warme midzomerdagen viel er in de vroege avond vanuit een onwaarschijnlijke hoek een schitterend licht over het eiland Gotland, een geelbronzen schijnsel waar de hele streek in baadde. Het donkerbruin van de meubels straalde huiselijkheid en betrouwbaarheid uit.

Mijn vader zat in zijn pyjama in de leren fauteuil. Tegenover hem, aan de andere kant van het bureau, zat Lindholm, nu in kostuumvest. Bedrukt kijkend bla-

derde hij door de resultaten van de analyses. Hij knipte de zeegroene bureaulamp aan, hoewel hij geen licht nodig had.

‘Hoeveel kilo weegt u nu, Miklós?’

‘47.’

‘Ziet u? Dat gaat als de trein.’

Met deze opmerking doelde hij op het feit dat mijn vaders lichaamsgewicht met een drastische kuur van enkele weken al van 29 kilo naar 47 kilo was gegaan. Ondertussen zat mijn vader alsmaar zijn pyjamajasje open en dicht te knopen. Het was hem veel te groot, en zwabberde om hem heen.

‘Hoe was uw koorts deze ochtend?’

‘38,2.’

Lindholm smeeft de papieren op tafel.

‘Ik zal er geen lapjes om winden. Zegt men dat zo? Nu bent u sterk genoeg om de feiten onder uw ogen te bekijken.’

Mijn vader glimlachte. In feite waren al zijn tanden van roestvrijstaal, een bepaald soort medische metaallegering, zuurbestendig, lelijk en goedkoop. Meteen na aankomst in Lärbro werd mijn vader bezocht door een tandarts, die hem de maat nam en ermee aan het werk ging. Hij waarschuwde hem dat het een tijdelijk gebit zou worden, meer praktisch dan esthetisch. En voordat hij het wist, was er een staalfabriek in zijn mond gebouwd. Hoewel mijn vaders glimlach alles-